

บทที่ 4

การแสดงตลกของวงโปงลางสะออน

โปงลางสะออน คือ ศิลปินกลุ่มพื้นบ้านชาวอีสาน ที่มีชื่อเสียงโด่งดังอย่างมากด้วยจุดเด่นของวงดนตรีที่ไม่ได้เน้นไปที่การร้องเพลงหรือ การโซลิดิเคการฟ้อนรำ เหมือนวงดนตรีพื้นบ้านอื่นๆทั่วไป แต่สิ่งสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ของวงที่กลายเป็นจุดเด่นที่ทำให้โปงลางสะออนเป็นที่รู้จัก คือ ความสามารถในการแสดงตลก ด้วยมุขต่างๆที่เรียกเสียงหัวเราะจากผู้ชมได้ท่วมท้นในทุกครั้งที่ทำการแสดง จนกลายเป็นศิลปินลูกทุ่งพื้นบ้านที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง และทำรายได้สูงสุดเป็นประวัติการณ์ โดยเพียงปี 2548 เพียงปีเดียว โปงลางสะออนทำรายได้มากกว่า 210 ล้านบาท และยังคงทำรายได้อย่างต่อเนื่อง สูงกว่าศิลปินคนอื่นๆในสังกัดอาร์เอสทั้งหมด (ชนภูมิ จงตั้งปีติ. สัมภาษณ์, 8 มิ.ย. 2551)

โปงลางสะออนคือกลุ่มอดีตนักเรียนนาฏศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร ที่มีพื้นฐานการศึกษาและมีใจรักในดนตรีพื้นบ้านอีสาน เคยเป็นวงดนตรีเล็ก ๆ เล่นอยู่ตามร้านอาหารชื่อร้านไก่อ่างโคราช ถนนวิภาวดี จากนั้นย้ายไปเล่นหลายที่ เช่น ร้านไม้เก่า ตลาด อ.ต.ก.ร้านไหคำ อ.ปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และสุดท้ายได้มาย้ายไปเล่นที่ร้านโรงเบียร์คันทรี่เพลสก่อนจะมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก โดยในระยะแรกมีสมาชิกเพียง 3 คน คือ นายสมพงษ์ คุณาประถม หรือ อี๊ด โปงลางสะออน เป็นหัวหน้าวง เป็นผู้วางโครงเรื่องของการแสดง คิดมุขตลกต่างๆ และควบคุมการแสดงให้เป็นไปตามที่ตนวางไว้ และมีนักแสดงหญิง 2 คน คือ น.ส.ดวงฤดี บุญบำรุง ซึ่งภายหลัง คือ ลูลู่ และขวัญณา เรืองศรี ซึ่งภายหลังคือลาล่า ทำหน้าที่เป็นทั้งนางรำ และลูกคู่ที่จะรับและแก้มุขต่างๆที่โยนมาจากอี๊ด เมื่อเริ่มมีชื่อเสียงจากการแสดงตามร้านอาหาร ก็เริ่มมีนักดนตรีเข้ามาเสริมในวง และมีการรับนางรำเพิ่ม เพื่อแสดงเป็นวงใหญ่ขึ้นโดยในระยะแรกเป็นการจ้างเป็นครั้งคราวเท่านั้น (สัมภาษณ์ 9 ธ.ค. 2551, สมพงษ์ คุณาประถม)

โปงลางสะออนเป็นที่รู้จักของสาธารณชนเป็นครั้งแรกในรายการตีสิบเมื่อปี 2547 เนื่องจากคุณป๊วย คินสิทธิ์ โปรดิวเซอร์รายการตีสิบ ทางช่อง 3 ได้มีโอกาสเห็นโปงลางสะออนแสดงที่ร้านอาหาร จึงเชิญมาแข่งขันความสามารถในช่วง "ต้นดารา" ซึ่งการชนะเลิศในครั้งนั้น ทำให้โปงลางสะออนเป็นที่รู้จัก และมีชื่อเสียงโด่งดังเป็นอย่างมาก จนต่อมาในปี 2548 จึงได้มีโอกาสเข้ามาเป็นศิลปินสังกัดค่ายอาร์ สยาม ในเครือบริษัท อาร์เอส จำกัด (มหาชน) ซึ่งมีการรับสมาชิกของวงเพิ่มทั้งนักดนตรี และนางรำ มากกว่า 20 ชีวิต ตระเวนแสดงตามจังหวัดต่างๆ และด้วยกระแสความโด่งดังอย่างต่อเนื่อง ในปีเดียวกันจึงได้เกิดคอนเสิร์ตใหญ่ของวงขึ้นเป็นครั้งแรก ใน

ชื่อ “โปงลางสะออน โลฟอินบางกอก” จากนั้นมีคอนเสิร์ตใหญ่ต่อเนื่องทั้งในปี 2549 ในชื่อ “โปงลางสะออน เดอะโชว์ มาสโก สะออน” และในปี 2550 ในชื่อ “โปงลางสะออน ตอน อะเมซิง ไทยแลนด์” ซึ่งทั้งการแสดงทั้ง 3 ครั้งนับว่าประสบความสำเร็จอย่างมากในแง่ผลกำไรของธุรกิจเพื่อความบันเทิง โดยเป็นศิลปินที่สร้างรายได้ในแต่ละปีสูงที่สุดในหมู่ศิลปินทั้งหมดของบริษัทอาร์เอส จำกัด(มหาชน) และบริษัทในเครือ (สัมภาษณ์ 8 มิ.ย.2551, ชนภูมิ จงตั้งปิติ)

การแสดงของวงโปงลางสะออนในทุกครั้งนั้น จะมีแบบฉบับของเนื้อหาหลักอยู่ 3 ส่วน คือ การร้องเพลง การแสดงตลก และการแสดงทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งลำดับและรายละเอียดต่างๆจะแตกต่างกันไป โดยเฉพาะในการแสดงคอนเสิร์ตใหญ่ ซึ่งมีปีละ 1 ครั้ง จึงต้องมีการวางโครงเรื่องและคิดมุขใหม่ๆไม่ให้ซ้ำกับครั้งก่อนๆ เนื่องจากต้องมีการบันทึกวีซีดีจำหน่ายด้วย (สัมภาษณ์ 9 ธ.ค.2551, สมพงษ์ คุณาประถม) โดยในการแสดงทุกครั้งจะมี อี๊ด ซึ่งเป็นหัวหน้าวง เป็นผู้ควบคุมและดำเนินเรื่องราวทั้งหมดของการแสดง และมีนักแสดงหญิงหลักอีก 2 คน คือ ลาล่าที่ถูกวางบุคลิกให้เป็นสาวอินเตอร์ที่พูดไทยคำอังกฤษคำ และลูลู่ที่มีบุคลิกสาวบ้านนอกซึ่งเป็นแรงงานอพยพมาจากพม่า นอกจากนั้นจะมีตัวรอง คือ จีจี้ หญิงสาวร่างอ้วนกลมที่คอยออกมาขโมยซีนอยู่เสมอ และจะมีนางรำที่ทำหน้าที่รำในช่วงการแสดงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งจะเปลี่ยนมาเป็นตัวละครประกอบที่รับบทบาทต่างๆในเวลาแสดงตลกด้วย

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าตำแหน่งตัวแสดงของวงโปงลางสะออนนั้นมีลักษณะคล้ายตลกแบบจำอวด ซึ่งเป็นตลกไทยสมัยโบราณ ที่จะมีตำแหน่งชัดเจนคือ ตัวปูเรื่องที่คอยมีหน้าที่เดินเรื่องเป็นหลัก เป็นตัวแกนที่คอยโยนมุขและแจกมุข และควบคุมการแสดงทั้งหมด และมีคอสองที่ทำหน้าที่เป็นลูกคู่รับ-ส่งมุข จากตัวปู, ตัวชื่อ ที่คอยแสดงมุขตลกจากความบังเอิญ, ตัวภาษาที่ใช้มุขตลกจากการเล่นกับภาษาต่างๆ, ตัวฉลาด ที่คอยแสดงความปราดเปรื่อง ใช้อวด รอบรู้ไปหมดทุกเรื่อง, ตัวต้อย ที่เป็นตัวละครรูปร่างอ้วนกลม ที่จะออกมาแทรกกระหว่างการแสดง และตัวนางที่ไม่ใช่ตัวตลก แต่มีหน้าที่ร้องหรือรำคั่นระหว่างพักการแสดง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ตำแหน่งในการเล่นจำอวดนั้นมีความใกล้เคียงกันอย่างมากกับตำแหน่งนักแสดงในโปงลางสะออน โดยสามารถเทียบเคียงได้ดังนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงการเทียบเคียงตำแหน่งผู้แสดงของวงโปงลางสะออนกับตำแหน่งการเล่นจำอวด

ตำแหน่ง	ผู้แสดง	หน้าที่
แม่คู่	อี๊ด	มีหน้าที่เดินเรื่องเป็นหลัก เป็นตัวแกนที่คอยโยนมุขและแจกมุข, ควบคุมการแสดงทั้งหมด, รวมถึงแก้มุกที่คิดว่าผู้ชมไม่เข้าใจ

ตำแหน่ง	ผู้แสดง	หน้าที่
คอสอง	ลาล่า, ลูลู่	เป็นลูกคู่, มีหน้าที่โต้ตอบกับตัวปูเรื่อง ทำให้เกิดการรับ-ส่งมุก, ตามมุกจากอี๊ด
ตัวชื่อ	ลูลู่	เป็นชาวพม่าที่อพยพมาอยู่เมืองไทย จึงมีลักษณะของคนชื่อ, คนโง่ มักทำอะไรผิดพลาดเสมอๆ เช่น ขวาทันซ้ายหัน พูดภาษาไทยผิดๆ ถูกๆ
ตัวภาษา	ลาล่า	ลาล่า พูด ไทยคำอังกฤษคำ
ตัวฉลาด	ลาล่า	เป็นสาวอินเตอร์ จึงมักแสดงความฉลาด รู้มาก ลูกเล่นมาก เป็นสาวสมัยใหม่
ตัวต๊วย	จีจี	หญิงสาวรูปร่างอ้วน ที่คอยออกมาแทรกเรื่องที่ดำเนินอยู่เสมอๆ
ตัวนาง	ไอ้	เป็นตัวขับร้องเพลงคั่นการแสดง เช่น เพลงสตริง, เพลงลูกทุ่ง แต่งกายสวยงาม เรียบร้อยตามแบบฉบับหญิงไทย

ตัวแสดงในคณะโปงลางฯ จะมีตำแหน่งที่ชัดเจน โดยจะมีหัวหน้าคณะ คือ อี๊ดโปงลางฯ ทำหน้าที่เป็นแม่คู่หรือตัวปูเรื่อง ลาล่า, ลูลู่จะเป็นลูกคู่ที่คอยรับมุกจากอี๊ด โดยมีตัวต๊วย คือ จีจีที่เป็นผู้หญิงรูปร่างอ้วน คอยแทรกเข้ามาเพื่อดึงดูดความสนใจของคนดู และมีไอ้ ซึ่งรับหน้าที่เป็นตัวนาง คอยร้องเพลงคั่นเวลาในการแสดงตลก เพื่อการพักหรือการเปลี่ยนฉาก

อย่างไรก็ดี ลักษณะที่โปงลางฯ ต่างจากจำอวดในสมัยโบราณ ก็คือ ลาล่าและลูลู่จะมีบทบาทที่มากกว่าการเป็นลูกคู่ แต่จะมีบุคลิกที่ชัดเจนเป็นของตนเอง โดยการผสมผสานเอาลักษณะตัวละครตำแหน่งอื่นๆ เข้าไปด้วย กล่าวคือ นอกจากลาล่าจะเป็นลูกคู่แล้ว ลาล่ายังมีลักษณะของตัวภาษา คือ สามารถพูดภาษาอังกฤษได้ และด้วยการเป็นสาวอินเตอร์จึงสืบเนื่องไปถึงการเป็นตัวฉลาด ที่มีลูกเล่นแพรวพราว รู้มาก คอยเจ้ากี้เจ้าการและเป็นหัวหน้ากลุ่มเมื่อต้องแสดงกับนักแสดงสมทบ

ส่วนลูลู่ นอกจากจะเป็นลูกคู่แล้ว ยังมีบุคลิกของความเป็นตัวชื่อ เนื่องจากตัวละครเป็นสาวพม่าที่อพยพมาอยู่ประเทศไทย จึงมักทำอะไรโง่ๆ หรือตามเพื่อนๆ ไม่ทันอยู่เสมอ เช่น การพูดไม่ชัด การหันซ้าย หันขวาไม่ถูกต้อง เป็นต้น

ซึ่งตำแหน่งนักแสดงที่คล้ายกับการเล่นจำอวดนั้น อี๊ดได้ให้ความเห็นว่า ไม่ได้ตั้งใจจะเลียนแบบจำอวด แต่เป็นการซึมซับจากหลายๆ ทาง ลองผิดลองถูก พอได้ส่วนผสมที่ลงตัว และคนดูชอบ ก็กลายเป็นรูปแบบที่เล่นอยู่ในปัจจุบัน

อี๊ด “จำอวดนั้นผมก็ไม่เคยรู้จัก เคยได้ยิน แต่ไม่เคยเห็น เราก็จะรู้ เคยดูแต่พวกตลกพื้นบ้าน ตอนเด็ก ลำตัดบ้าง ลิเกบ้าง ไม่รู้เรียกจำอวดหรือเปล่า แต่ที่มาเป็นโปงลางสะออนวันนี้ ก็ได้จากหลายอย่าง จำจากสิ่งรอบตัว ดูตลกคนอื่นบ้าง แต่ไม่ใช่เลียนแบบเขานะ คือว่าดูอะไร

แปลกๆ ใหม่ๆ แล้วลองปรับมาเป็นของเรา ดูจากคาเรคเตอร์นักแสดง ความเป็นนิสัยส่วนตัวของเขา”

“ผมว่ามันก็หลายอย่าง อย่างการแสดงพื้นบ้าน มันก็มันมีตลกขึ้นเวลา สลับกับรำ ซึ่งเราก็เป็นแบบนี้ อาจจะเรียกว่าชิมชั้บมาก็ได้”

ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าการวางบุคลิกให้กับตัวแสดงของโปงลางสะออนนั้น ถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นสาวอินเตอร์อย่างลาล่า หรือสาวพม่าอพยพอย่างลูลู่ เพราะถือเป็นลักษณะประจำ เทียบได้กับมุขที่เป็นเอกลักษณ์ส่วนตัวซึ่งไม่ว่าจะเล่นที่ไหน ก็จะแสดงบทรื่นทุกครั้งที่ บุคลิกดังกล่าวเกิดขึ้นตั้งแต่ระยะแรกของการตั้งวง ซึ่งอึดเป็นผู้วางบุคลิกให้กับทั้งสอง โดยการสังเกตจากบุคลิกจริงๆ ของทั้งสองคน และลองวางมุขให้เล่น ซึ่งก็เรียกเสียงหัวเราะจากผู้ชมได้เป็นอย่างดี จึงนำมาใช้เรื่อยมาและเพิ่มสีสันมากขึ้นเรื่อยๆ

อึด “คาเรคเตอร์ของน้องๆ เป็นการมาจากอุปนิสัยของเขาด้วย ผมคิดว่าถ้าเราไปวางให้เขา วันใดวันหนึ่งก็จะไม่ใช่ตัวเขา การที่เราอยู่ในวงการได้ คาเรคเตอร์ที่มีก็ต้องมีความเป็นตัวเขาอยู่ด้วย ก็คือเวลาดูตอน ลูลู่ ลาล่า แสดงนิสัยของเค้าแจ่มๆ ลาล่าเค้าจะเฮฮา ชอบเมาท์ ส่วนลูลู่เค้าจะซื่อๆ ดูโง่ๆ อย่างนี้ ก็เลยแนะนำให้เค้า นอกจากนั้นแต่ละคนก็จะเสริมเติมลงไปเอง มีทั้งที่เตรียมไว้แล้ว และก็เหตุการณ์เฉพาะหน้า มันแล้วแต่บุคคล”

ลาล่า “ก็ลองเล่นดู พี่อึดบอกลองเล่นมุขพูดภาษาอังกฤษซี เล่นออกไปแล้วคนฮา เออฮา ใช้ได้ จำไว้ พอเล่นอีก ก็เริ่มเยอะขึ้นๆ คนก็ฮาขึ้น ฮาขึ้น มันเหมือนกับว่ายิ่งเล่นมาก คนก็ยิ่งฮาก็เลยสนุก แล้วกลายมาเป็นบุคลิกของเราซะเลย”

อึด “ส่วนลูลู่มันเป็นคนบ้านนอก โง่ๆ ซื่อๆ ชอบโดนเราหลอก บางทีพูดอะไรมันก็ไม่เก็ท แล้วเอาตรงนี้แหละ มาใช้ มันก็ตลกดีเหมือนกัน”

ส่วนการเพิ่มตัวตลก คือ จีจีที่คอยออกมาแทรกเวลาแสดงมาในตอนที่ 2 และที่ 3 นั้น อึดให้ความเห็นว่า

อึด “เราต้องการเพิ่มตัวแสดง เพื่อให้คนมีภาพจำ เพื่อให้หลากหลายมากขึ้น อย่างจีจีเมื่อก่อนก็เป็นฝ่ายเสื้อผ้า พอไปไหนด้วยกัน เห็นว่าแสดงได้ ก็ลองให้ขึ้นเวที อีกอย่างเค้าก็อ้วนๆ แต่งตัวออกมาแล้วก็ดูตลกดี ด้วยความกล้า ความแรงของมัน ก็เลยวางให้ออกมาคอยก่อกวน”

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนของเวลาที่ใช้ในการแสดงแต่ละครั้งนั้น ผู้วิจัยพบว่าระยะเวลาที่วงใช้ในการเล่นตลกนั้นมีสัดส่วนที่มากกว่าการแสดงโชว์เพลง หรือโชว์ศิลปะพื้นบ้าน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า โปงลางสะออน ให้ความสำคัญกับการแสดงตลกค่อนข้างมาก โดยอึดได้กล่าวไว้ว่า

อีด “ผมคิดอยู่ตลอดเวลาว่าผมไม่ใช่ตลก ถ้าจะมาดูเอาอย่างเดียว นั้นคงเป็นตลกคาเฟ่ แต่โปงลางฯเป็นโชว์ มีทั้งตลก ศิลปะเพลง และวัฒนธรรม แต่ก็คือตลกมากหน่อย เพราะถ้าโชว์เพลง โชว์รำ มันไม่ต่าง ต้องบอกว่าตรงนี้ เราประสบความสำเร็จกับตลกจริงๆ เราจึงให้ความสำคัญกับการตลกมากๆ มันเหมือนจุดขาย”

“ยิ่งคอนเสิร์ตใหญ่ ผมต้องวางไว้เลย มีทีมเลย จะเอามุกไหน ต่อยังไง ส่วนใหญ่ใช้เวลาคิดมุกคิดโชว์แบบตลกๆนี่แหละ เพราะถ้าเป็นรำ เราก็จะมีทีมจัดหาอยู่แล้ว ผมแค่ดูภาพรวม ผมจะเลือกเอง ชอบไม่ชอบ เอาไม่เอา”

จากการประสบความสำเร็จจากตลกนี้เอง ทำให้โปงลางสะออนให้ความสำคัญกับการแสดงตลกเป็นบนเวทีอย่างมาก และได้ให้ความสำคัญกับการคิดมุกตลกต่างๆ ให้มีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นตลกจากคำพูด ตลกจากท่าทาง ตลกจากโชว์ที่ล้อเลียนเรื่องราวต่างๆ รวมถึงการใช้เทคนิคจากเสียงพูดในลักษณะต่างๆ เช่น บีบเสียงแหลมเล็ก ดัดเสียงให้พูดไม่ชัด การขึ้นเสียงสูงผิดปกติ รวมถึงการเปล่งเสียงแปลกๆที่ไม่มีความหมาย รวมทั้งการแสดงออกด้วยท่าทาง และการแต่งกายที่เกินจริง ซึ่งเหล่านี้ล้วนเป็นลักษณะเด่นที่ปรากฏชัดเจนอย่างมากในการแสดงตลกของโปงลางสะออน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะของปรสิต หรือตัวบทที่เกิดขึ้นรอบตัวบทหลัก คือการแสดงตลก ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจจะศึกษาอย่างยิ่งว่าปรสิตการสื่อสารในการแสดงตลกของโปงลางสะออน มีลักษณะอย่างไร และสามารถสื่อสารความตลกสู่ผู้ชมได้อย่างไร

ในส่วนของ การเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาเรื่องปรสิตการสื่อสารในการแสดงตลกจากสื่อวีซีดีบันทึกการแสดงสดของวงโปงลางสะออนนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาจากสื่อวีซีดีบันทึกการแสดงสดของวงโปงลางสะออน ทั้งหมดตั้งแต่ปี 2547 – 2550 จำนวน 3 ชุด ได้แก่

1. บันทึกการแสดงสด “คอนเสิร์ตโปงลางสะออน ไลฟ์อินบางกอก” ทำการแสดงเมื่อวันที่ 20-21 สิงหาคม 2548
2. บันทึกการแสดงสด “คอนเสิร์ตโปงลางสะออน เดอะ โชว์ มาส โก สะออน” ทำการแสดงเมื่อวันที่ 27-28 ตุลาคม 2549
3. บันทึกการแสดงสด “คอนเสิร์ต 2007 โปงลางสะออน ตอน อะเมซิ่งไทยแลนด์” ทำการแสดงเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2550

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ร่วมทำการสังเกตการณ์ในการแสดงคอนเสิร์ตใหญ่ครั้งที่ 4 ในชื่อโปงลางสะออนคอนเสิร์ต ตอน วิวอาร์ เดอะ เวิลด์ ซึ่งทำการแสดงในวันที่ 18 ตุลาคม 2551 ณ โรงละครสยามนิรมิตอีกด้วย

และเนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาประสิทธิภาพสื่อสารในการแสดงตลกจากสื่อวีซีดีของโปงลางสะออน ดังนั้นขอบเขตของการศึกษาจึงจำกัดเฉพาะประสิทธิภาพสื่อสาร ที่ทำให้เกิดความตลกขบขันเท่านั้น มิได้รวมถึงประสิทธิภาพสื่อสารในส่วนที่ไม่ได้สร้างความตลกขบขัน ซึ่งถือว่าอยู่นอกเหนือขอบเขตการศึกษาของผู้วิจัย ดังนั้นในเบื้องต้นของการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจึงทำการถอดสคริปการแสดงทั้งหมดจำนวน 3 ตอน และแยกส่วนเนื้อหาที่เป็นการแสดงตลกออกจากจากแสดงศิลปวัฒนธรรม และการร้องเพลง โดยทำการพิสูจน์ข้อมูลที่จะนำมาใช้วิเคราะห์ประสิทธิภาพสื่อสารในการแสดงตลกตามแนวคิดและทฤษฎีเรื่องตลก เพื่อให้ได้ข้อมูลส่วนการแสดงตลกที่ถูกต้องนำไปวิเคราะห์ประสิทธิภาพสื่อสารในการแสดงตลกจากสื่อวีซีดีของวงโปงลางสะออนอีกต่อหนึ่ง (ผู้วิจัยได้ทำการแนบไฟล์ตารางพิสูจน์เนื้อหาส่วนตลกของการ ในรูปแบบ CD ทำயงานวิจัยนี้)

ในส่วนต่อไปผู้วิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพสื่อสารที่พบในการแสดงตลกแยกตามวีซีดีแต่ละชุด